

ՆՐԵՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԽԿ

Տարեկան գինը 10 բուբլի. կես տարվանը 6 բուբլի. Առանձին համարները 5 կոպեկով.

Թիֆլիսում գրվում են Ռիֆիան խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցեն. Тифлис, Редакция «Мшакъ». Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak». Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերէն).

Յայտարարութիւնը ընդունվում է ամեն լիզուով.

Յայտարարութիւնների համար լծարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպեկ. Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԳԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐՇՐՈՒՆԻ

Յակոբ Յարութիւնեան Ջառայանց, Եղիաթէթ Յակոբեան Թուփեանց, Յովհաննէս Միսէօնեան Ջառայանց և Աբիսղոս Գալստեան Ջառայանց ցաւօք սրտի յայտնելով իրանց բարեկամներին և ազգականներին առաջինը իր թանգագին կնոջ, երկրորդն իր սիրելի ձոր, երրորդն իր անտոստապի քրոջ և չորրորդն իր հօրեկցօր կնոջ

ԻԱՆՈՒՄ ՄԻՍԵՕՆԵԱՆ ԶԱՌԱՅԵԱՆՑԻ

մահը, որ տեղի է ունեցել Վարչապետ (Թաղումը—Օգոստոսյան), ինչպէս են շտրկ բերել կիրակի, ղեկավարներ Տ-ին, ժամի 10 1/2-ին, Ջգրաչէնի ու Աստուածածնի կեկեղեցին (Միջին փողոց) հանգուցեալի յիշատակին մատուցելիք պատարագին և հոգեհանդիսին ներկայ լինելու համար:

Աննա Յովհաննիսեան, Պօղոս Յովսէփեան Դուկասեանները, Աննա և Մնացական Խոնաւանցները սրտի խորին վշտով յայտնում են իրանց ազգականներին և ծանօթներին՝ առաջինը իր սիրելի ամուսնու, երկրորդը իր հօրեկցօր և վերջինները իրանց փեսայի

ԱԻԵՏԻՍ ԲԱԼԱՅԵԱՆ ԳՈՒԿԱՍԵԱՆՑԻ

մահը, որ տեղի ունեցաւ ամսույ 5-ին, առաւօտեան 12 ժամին. ամբողջ կը կատարվի ամեն օր, երկուշաբթի 7 ժամին, յուրորդապատուութիւնը կիրակի, ամսու 8-ին, առաւօտեան 10 ժամին, իր սեփական ամսից (Միքայէլեան փողոց, № 191) գէպի վանքի մայր եկեղեցին, իսկ թաղումը նոյն օրը:

ԲՈՎԱՆԴԱՅՈՒԹԻՒՆ

Նպաստող հանգամանքներ.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Թողլի. Նամակ Արմենակից, Նամակ Իրկուտակից. Նամակներ խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Արտաքին լուրեր. ՀԵՌԱՎԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Ուսանողի հրատեղի օրերից:

ՆՊԱՏՈՂ ՀԱՆԴԱՄԱՆՔՆԵՐ

Խօսելով մեքենաների և նոր տեխնիկայի մտցնելու մասին, մենք գիտէինք, որ բարենպաստ պայմաններ են հարկաւոր նրանց իրաւորութեան համար: Մենք մտադիր ենք ներկայ յօդուածով մասնացոյց լինել մեքենաների գործադրութեան մի բնորոշ հանգամանքի վրա, որ նշանակութիւն ունի մեր երկրի մի նշանաւոր մասում: Եթէ առաջիկայ ժամանակները մեքե-

նաների ոյժի գործադրութիւնը մենք տեսնում էինք միայն կենտրոնական քաղաքներում և գործարանական շրջաններում, այժմ հնարաւորութիւն կայ նոյնը ունենալ և կենտրոնական կէտերից դուրս սահմանակէտ և վարկերի տեղում, եթէ միայն այնտեղ գոյութիւն ունին գետակներ և ջրվէժներ, որոնց ոյժը կարելի է գործարարել էլէքտրականութիւն և մեքենայական շարժում առաջ բերելու համար: Արդարև ջրերի հոսանքների յայտնի որոշ արագութիւնը և իջուածքի աստիճանը հնարաւոր են դարձնում գործի գնել մի շարք մեքենաներ, որոնք առաջ են բերում էլէքտրականութիւն և շարժում:

Ենթոյն այդ հանգամանքի այն տեղերում, ուր կան ջրերի հոսանքներ, կարող են ծագել գանազան ձեռնարկութիւններ, որոնց համար ուրիշ տեղերում անհրաժեշտ են մեծ քանակութեամբ վառելիք և շոգեջարժ մեքենաներ: Ենթոյն այդ հան-

գիւր այդ հրաժեշտի նշանակութիւնը աւելի ուժեղ էր գրում և աւելի լուրջ կերպով բերնում:

Նա պատրաստվում էր պրօֆէսօրների առաջ վերջնական քննութիւն, վերջնական հաշիւ տալու իր մասնագիտութեան մէջ ունեցած հրօտութեան մասին Բայց այդ չէր նրան անհանդարտացողը:

Նա մի ուրիշ հաշիւ ուներ տարու: Մի ներքին ձայն էր նրանից հաշիւ պահանջողը: Բայց մէկ չէ, մի քանի ձայներ էին և այս անգամ ազդարանից ուժեղ: Ոմանք հարցեր էին տալիս և պատասխանի սպասում, ոմանք աւելի պահանջկոտ զիբը էին բռնել, մի քանիսը գատապարտում էին նրան, իսկ մի քանիսն էլ սպասում էին դատապարտելու, եթէ հաշիւները կարգի չը բերէ:

—Ասա, —խոսում էր մի ձայն,—դու մինչև այժմ ինձ պաշտպանել ես, փայտից ես, ուղեւորվել ես ինձանում, իմ անուշով, շատ անգամ ձայն ես բարձրացրել, մի՞նչ ես, կուզե՞ս և վերջապէս երբեքդ ես—ասա, անա չուտով պէտք է խօսքերի աշխարհին հրաժեշտ տաս և կեանքի, իրական աշխարհի մէջ պիտի մտնես, պէտք է շարունակես այժմուդ ևս ինձանով ոգևորվել, ինձ պաշտպանել: Դու գիտես, որ այժմուդ ինձ պաշտպանելը նոյնքան հեշտ չէ, որչափ այժմուդ, ուսանողական սեզանի վրա, դու գիտես, թէ որքան լիջնամբներ ունեւ ես այժմուդ, դու գիտես, որ միայն խօսքերով չես կարող ինձ այնտեղ պաշտպանել, այլ և գործով, և դրա համար դու որչա քանակութիւններ և զրկանքներ պիտի յանձն անես: Ասա, դու պարտաս ես այդ զոհաբերու-

գանների, օրինակ, Արարք իր հոսանքով, Արարքայբը գաւառի այն ձորը, որ տանում է Ծօգօրաձան գետի ջրերը գէպի կուրը, Բօրչայուի գաւառի այն ձորերը, որոնց միջով հոսում են Կեքեռի, Խրամի և ուրիշ գետակները, Չանդեղուրի գաւառի ձորերը, որոնցով հոսում են Բաղարջայ, Հաբեար և ուրիշ գետեր, Դարասանի և կովկասեան լեռների այն ձորերը, որոնցով հոսում են Թերեք, Կոյսու և բազմաթիւ ուրիշ գետեր ու գետակներ իրանց հոսանքներով, կատարեալ հնարաւորութիւն են տալիս այդ բոլոր տեղերում գնել հարկաւոր էլէքտրական մեքենաներ և նրանց միջոցով ոչ միայն մեքենայական շարժում առաջ բերել գանազան արդիւնաբերական գործադրութիւնների, այլ և կատարեալ լուսաւորութիւն տալու համար:

Եւ մենք պէտք է օգտվենք այդ հանգամանքից մեքենաներ մտցնելու մեր երկրի այնպիսի խոշ անկիւններում, որտեղ կարելի է զարգացնել գործարանական արդիւնագործութիւնը, որ մինչև այժմ քնած գրութեան մէջ էր թէ այն պատճառով, որ մենք գետ շարունակում ենք նահապետական վիճակի մէջ մնալ և թէ այն պատճառով, որ մենք գետաւորութիւն էինք կրում վառելիքի և էժան մեքենայական ոյժի բացակայութեան շտրհիւ:

Անկասկած պատրաստ ոյժ ունենալը դեռ բաւական չէ, անհրաժեշտ են և ուրիշ շատ պայմաններ. բայց և այնպէս մեքենայական մեծ ոյժի ներկայութիւնը մի խոշոր առաւելութիւն է, որից պէտք է օգտվել և կարող ենք օգտվել շատ զէպքերում:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

«Ո Վ Զ Ի»

Իւրաքանչիւր տարի ամեն մի գիւղ, աշան վերջերում կամ ձմեռայն սկզբներում, երբ գիւղացու թէ ամբարն է լիքը լինում, թէ աչքը, ստուգում է իր տարեկան հաշիւները, որոնցով է տանուէրի ու գիւղական միւս պաշտօնականի արած տեղի ու անտեղի, խոկական ու շինծու ծախսերի քանակը, աւելաց-

թիւնները անելու, թէ, քօղարկվում իմ անուան սակ,—ինչպէս այդ շատերն են անում—դու պէտք է մարդկանց աչքերը կուրացնես, նրանց թող փչես: Ասա, ասա այժմ, պատասխանիր, քանի դեռ իրական աշխարհ չես մտել և կեանքի առօրեայ հոգսերը քեզ չեն ծանրաբեռնել: Յետոյ դուքէ այսպէս դէմ-յանդիման ինձ հետ խօսելու երբեք առիթ չունենաս: «Ինչ յամենայն դէպս կատարեալ ազատութիւն է տրվում վարկելու ինձ հետ, ինչպէս կամենում ես Բայց լսիր: Այժմուդ դու միշտ առիթ կուզենաս ինձ հետ գործ ունենալու: Գո ընդը չանկերն ու սկզբունքները կը պահանջեն քեզանից, որ իմ անուշը բարձր և անարատ պահես, եթէ դու ուզենաս այնիւ և պատուով ապրել: Կը պատահեն շատ զէպքեր, երբ քո որոշ տեսակի շահերը, նեղ շահերը, կը պահանջեն, որ ես թագնայեմ, ծածկվեմ, չեքեքեք Բայց դիտցիր, ես զիջող չեմ: Ես մարդկանց քանահոգեւորներին չեմ յարմարվում: Ես իմ որոշ և հաստատ ճանապարհն ունեւ և անչեղ գնում եմ այդ ճանապարհով: Թերթիք անցնալի պատուութիւնը, տես թէ ինչեր չեն ուզեցել մարդիկ ինձ հետ անել: Բայց ես երբեք չեմ զիջել: Մարդիկ ինձ քօղարկել են, թագարկել, ճնշել, բանաբարել և մինչև անգամ նահատակել են: Բայց ես ապրել եմ միշտ, որովհետեւ ես մահկանացու չեմ, ես յաւիտեական եմ: Երբեք ես մարդիկ, որոնք ինձ սիրել և մարմնացրել են իրանց մէջ և որոշ մարդիկ իրանց նեղ շահերից գրգռված նահատակել են ինձ: Բայց մեռնողը միայն մարդն է եղել, մահկանացու պէտքը, ես շարունակել եմ ապրել: Մարդիկ պէտք է ինձ յարմարվեն, ինձ

նուժ է նրան տարեկան պարտադիր պետական հարկի գումարը ու այդ բոլորը բաժանելով գիւղական ծխերի ընդհանուր թւի վրա, որոնքում է իւրաքանչիւր մի տան տարեկան հարկի, պետական ու տեղական կամ համայնական, քանակութիւնը: Իրանից յետոյ տանուէրն իր հարկահանումը ու գզիրով սկսում է հաւաքել հարկը. պետական գանձարանն է ուղարկվում, իսկ համայնականը մնում է գիւղում տեղական արած ծախսերը ծածկելու կամ նոր հերթական ծախսերի համար:

Համայնական այն ժողովը, որը քննում է գիւղական պաշտօնականի հաշիւները, որոնքում է հարկի ընդհանուր քանակութիւնը ու բաժանում է նրան ծխերի վրա, կոչվում է «թոյլի» Այդ ժողովը միշտ շատ ազդեալ է լինում ու վերջնապէս ուղ հերկոյանն և սկսվելով վաղ առաւօտեան՝ տեսնում է երբեմն օրեր ու շաբաթներ: Գիւղի ղեկավարները ամեն կերպ աշխատում են միշտ իրանց թեթ թեթեւացնել, հազար ու մի միջոցներով իրանց լաճին հասնող հարկը յօգուտ իրանց խուզելով ու խուզուածքը գցելով իր իրաւունքների ու պարտաւորութիւնների մասին շատ մեծ ու խրթին հասկացողութիւն ունեցող ամբողջ վրա, որը վերջ է վերջոյ ստիպված է լինում լուս տանել հարկերի համարին ամբողջ ծանրութիւնը: Յաճախ «թոյլի» աննկարագրելի իրարանցում ու կատարեալ դժոխային ազմուկ է լինում հայոցները, ամենակոպիտ, անպատկանելի ու զարկելի յիշոցները, ապաստը, բուռնցքը, մտրակն ու դազանակը քլում են ասպարէզից արքայութիւնն ու առողջ գատուութիւնը, լայն ասպարէզ բանալով ամենաանմարձակ կամայականութեան առաջ: Տանուէրի ու հարկահանի բազմամեղ զբաթները չեն քաչվում օր դերեկով հրապարակ դուրս գալ ու օրինաւոր ճանաչել տայ իրանց անմահական» էջերում արձանագրած անվերջ, անթիւ ապօրինութիւնները, անիրաւութիւններն ու զիջումները:

Գիւղական կանոնադրութեան համաձայն «թոյլի» կազմված պէտք է լինի կամ ամբողջ համայնական ժողովից, որին պէտք է իւրաքանչիւր հարկատու տնից մի չափաւոր անուշոյ գում ներկայ լինի, կամ մի տասնութանից հոգի լիազօր հաշուետեաներից, որոնց ընտրում է համայնական ժողովը: Այդ թոյլատր-

«Ես նրանց տանում եմ գէպի լույս: «Հաւանանում ես ուրեմն, թէ ուժ հետ պէտք է դու գործ ունենաս: Ծնարատութեան, արդարութեան ձայնն էր:

—Այո, հասկանում եմ,—ծանր և երկար շքնշոյց Ատոռեան:

Նա շարունակում էր դեռ այդ վեճ և յազթական դէմքը դիտել, բայց անա սկսեցին բազմաթիւ ուրիշ ձայներ լսվել և նրանք քանի գնում ուժեղանում էին Ատոռեան չը գիտէր որ մէկին բերէ Անա նրանցից մէկը աւելի մտեցաւ ու սկսեց որոշակի խօսել: Նրա գէմքը ամբողջ ծագէս ցնցեց Ատոռեանին: Մարդիկ վշտահար գէմք: Դարաւոր ցաւերի խորը կնիք էր կրում այդ գէմքը: Թոււմ էր, թէ երկար, շատ երկար ժամանակից նրա մէջ ամբարբիլ էին կեանքի գանուութիւնները և նա իր ցաւերի համար որոնում էր մի սփոփանք: Եւ շատ խղճալի տպաւորութիւն թողեց Ատոռեանի վրա:

Բայց նա սպասածից աւելի համարձակ սկսեց խօսել:

—Դու վերջացում ես ուսուցիչ չուտով,—ասաց նա,—և մտադիր ես վերադառնալ հայրենիք: Դու ինձ ճանաչում ես ինչու: Աշակերտ ժամանակդ ապրել ես ինձ հետ կողք-կողքի, բայց այն ժամանակ դու դեռ լաւ չէիր ճանաչում ինձ: Դու, միջակարգ դպրոցն, աւարտելով, բուռն ցանկութիւն ունէիր բարձրագոյն ուսում ստանալու: Դու ունեւր չէիր, ոչ էլ ես էի ունեւր: Ինձ ասացին, համոզեցին, որ քեզ հարկաւոր է օրինել, որովհետեւ տեսնում էին ինձ, որ զարգացած, ինտելիգէնտ անձեր են պէտք մեզ, որպէս զի մեր կեանքը կարո-

վում է նրա համար, որ գիւղացիները երկար ժամանակ գործից չընկնեն։ Ինչպէս ասացինք, «Թովլին» տեղում է օրեր, նոյն իսկ չարթններ, մի քանի հարիւր պիւղաղցիներ գործից ընկնել, ձմեռն անգամ, այդքան երկար ժամանակ չեն կարող, ուստի հայիւնների պարզաբանութիւնն ու կարգաւորումը մնում է ընտրովի լիազօր-ներին, որոնք կոչվում են «Թովլիններ»։ Վերջիններս հայիւններ պարզելուց, կարգաւոր-րելուց, դաւթարները լաբորինթոսի մուտք ու մտայլ բազմաթիւ անգործ քիչ-չատ լոյսին մատչելի դարձնելուց յետոյ պարտաւոր են հա-մայնական ժողով հրաւիրել ու մանրամասնա-բար զեկուցանել նրան գիւղի բոլոր հայիւնե-րը, գիւղական «բիւրօժետը»—ինչքան հարկ է վճարված ընթացիկ տարում, ինչքան դեռ եւ պէտք է վճարել, ինչ ներքին ծախսեր են ար-ված գիւղում ու ինչ անխուսափելի ծախսեր կան նախագիծում, տանուէրի ու միւս պաշ-տօնեանների կատարած զեգծութիւնների մասին եւ պէտք է զեկուցանեն։ Լիազօրների կամ «Թով-լիններին» ժողովը բնաւ իրաւունք չունի որոշումներ կայացնել, տեղական նոր հարկեր սահմանել, փոփոխութեան ենթարկել պաշտօ-նեանների սոճիքները, գիւղի եկամուտների մա-սին կարգադրութիւններ անել, գիւղական ա-րօտալայրերից օգտվելու իրաւունքը վաճառել և այլն։ Միւսիսն համայնական ժողովը կարող է ընդհանուր հասարակական շահերին վերա-բերող որոշումներ կայացնել, կարգադրութիւն-ներ անել, զեկուցանել գիւղի գործերը ու որո-շել նրա միջնակ, բազմա-երջանակ կը լինեն մեր գիւղերը, եթէ համայնական ժողովը իր ֆունկցիաները, իր պաշտօնական ու բարոյա-կան պարտաւորութիւնները կանօնաւոր կա-տարելու հարաւորութիւնն ու ընդունակու-թիւն ունենար, իսկպէս ամեն բան անում է լիազօրների, «Թովլիններին», «վարիներին» ու գիւղական պաշտօնեանների ժողովը, համայ-նական հրաւիրում է կամ ոչ, հրաւիրած զեպքում մեծ մասամբ նա լոկ ձեւական նշա-նակութիւն ունի, լիազօրները կարգադրում, որոշում են, ինչ ցանկանում են, ինչ պահան-ջում են իրանց անձնական շահերը, յենկելով, ի հարկէ, իրանց հետ համակարծիք, իրանց ընտրած տանուէրի անկողնութեան վրա, ու յետոյ իրանց այս կամ այն որոշման մասին կազմում են համախօսական, որին ստորագ-րում են, մեծ մասամբ ստիպամբ, բոլոր գիւ-ղացիները, համախօսականը կազմվում է հա-մայնական ժողովի անունինքն Լիազօրները միշտ ընտրվում են գիւղի ազդեցիկներից, որոնք իրանց ամեն մի քայլը փող հաշվելով, «Թով-լին» մասնակցած օրերը գնահատելով, հասարակութիւնից օրավարձ պահանջելով, դուրս են գալիս այդ իրանցից հասանելիք հար-կից ու յաճախ շորհիւ այդ բանի ոչ թէ մի կօպէկ անգամ հարկ չեն տալիս, այլ դեռ մի աւելորդ բան է պոկում են հասարակութիւ-նից։ Ասե՛ք, որ և է այդպիսի լիազօրից ի թիւս այլ գիւղացիների հանում է տարեկան 25 ր.

պետական ու տեղական-համայնական հարկ-նա, ընտրել տալով իրան «Թովլիններ» «վա-թիւ» ու դիտմամբ չարթններով ձգձգելով «Թովլին», օրեր միմյանցիկով իրեն թէ հասա-րակութեան համար, իւրաքանչիւր օրը որոշ վարձ կտրեցնելով իրան, վերջ է վերջոյ դուրս է բերում, որ հասարակութիւնը պաշտաւոր է նրան վճարել 30—40 ր., որից դուրս գալով իր հարկը, 25 ր., դեռ մի 10—15 ր. պա-նում է իրեն մաքուր վարձատրութիւն, «հա-լալ աշխատանք»...

Այդպիսի զեպքերը սովորական են գիւղե-րում։ Լիազօրների խորհրդին պաշտօնապէս նախագահում է տանուէրը, իսկ յաճախ այդ պատասխանատու պաշտօնը ոչ-պաշտօնապէս յանձնվում է... «տեղորին», որն իր միջի հրա-չարքով հեղուկի, գինու-արաղի, չսորհով ամեն տեսակ մեղքեր է հողով անում ու գալիքներ գաճախներ կերպարանքով կրկին դուրս բե-րում հասարակական գործունէութեան ասպա-րէզը։ Կան հազուադէպ գիւղեր, ուր մասան քիչ-չատ աչքաբաց է, քիչ-չատ հասկացողու-թիւն ունի իր իրաւունքների մասին, ուստի նա ընդունակութիւն ու հարաւորութիւն ունի «Թովլին» իր շահերը պաշտպանել, գառ-նակերպ զայլերի սուր ծանրքներով իր կային փրկել, գիւղերի մեծամասնութիւնը սակայն դժուրում է դեռ եւ նախագահող «տեղորի» խեղդող գերիշխանութեան տակ...

Ստ. Տէր-Աւետիքեան
Գանձակ.

ՆԱՄՍԱՅ ԱՐՄԵՆԱՍԿԻՑ

Նոյեմբերի 12-ին
Ղրիմի հայոց ընակչութեան տեղերից մէկն էլ Օր-Բազարն է, կամ ինչպէս ռուսներն են ասում Արմենակի-Բազարը, Պերեկոյ քաղաքի արտաքանքը Եղի է մի ժամանակ, երբ Օր-Բազարում հայ հասարակութիւնը մեծ էր ու հարուստ, կային այստեղ շատ ակաւաւոր մար-դիկ, որոնք հասարակական գործերի գլխին էին կանգնած, պատահում էին ընդհարումներ, կազմվում էին կուսակցութիւններ,—սակայն և կար հաւաքական գործունէութիւն, որի ար-դիւնքն են ուսումնարանը և բարեգործական ընկերութիւնը։ Միւս անգամայլ թողնելով ու-սումնարանի մասին խօսելը, դառնում եմ բա-րեգործական ընկերութեանը, որի կանօնադրու-թիւնը հաստատված է 1880 թ.ին։ Ընկերու-թեան նպատակն է.—1) օգնութիւն հասցնել Արմենակի-Բազարում ապրող ամենաաղքատ հայ ընտանիքներին, 2) հոգալ Արմենակի-Բա-զարի ամենաաղքատ հայերի գուակների կըր-թութեան մասին։

Պրծաւ-գնաց, և սա բարեգործական ընկե-րութիւն է...

Կարող են ասել, թէ «օգնութիւն հասցնել» սա մի ընդհանուր արտայայտութիւն է միայն, որի տակ պէտք է հասկանալ նորմալ կանօնա-դրութեան յիշած մանրամասնութիւնները՝ գնա-

կերութեան նպատակը՝ բաժնից։ Այդ այդպէս է, սակայն գործունէութեան անա ինչ է դուրս եկել, ընկերութեան վարչութիւնը (և անգամ-ները) այնպէս է կարծել, թէ «օգնութիւն բառը պէտք է հասկանալ զբաւական օգնութիւն» մեղով... բաժանեցիր տարվայ ընթացքում մի քանի անգամ 100—200 թուրքի՝ բաւական է որ ընկերութիւնը բարեգործական դառնայ։

Օր-Բազարում այդպէս էլ անում են, ընկե-րութեան 22 տարվայ գործունէութեան ընթաց-քում միայն փող են բաժանել։ 1901 թ.ականի հաշի մէջ ապում է, թէ ընկերութիւնը ու-նեցել է 2900 թուրքու տողութիւն թղթեր (հիմնական գրամագրութիւն է 500 թուրքի) որոնք տուել են 104 ր. 40 կ. շահ, բացի օրանից եկամուտի միւս աղբիւրն է եղել անգամա-վճարը՝ 10 անգամներից ստացվել է 50 թուրքի ճար անգամ... նախորդ տարվայ 57 ր. 95 կ. մնացորդի հետ եկամուտը կարծել է 212 ր. 35 կ. նպատակ է տրված տարը չքաւոր ընտա-նիքի՝ 192 ր.:

Թող եմ տալիս ինձ յիշեցնել, որ բարեգոր-ծութիւնը երկայրի հասկացողութիւն է, այ-սօր նա արժանիք է, իսկ վաղը անպայման դատասարտելի։ Նպատը միայն ժամանակաւոր նշանակութիւն կարող է ունենալ, չքաւոր մէկը այս թուրքի մեծում է քաղցից տուէր նրան փող, կշտացաւ նրա փորը, գրամական օժանդակութիւնը արդէն աւելորդ է, եթէ նա ընդունակ է աշխատելու։ Ինչո՞ւ նա կշտացաւ, նրան օգնել պէտք է, բայց ոչ փողով, այլ գործի դնելով, աշխատանք գտնելով։

Դրամական բարեգործութեամբ չքաւորու-թեան պատճառները չեն վերանցում, որոնցէք-այդ պատճառները, արմատախիլ արէք նրանց՝ այն ժամանակ միայն բարեգործութիւնը իր նպատակին կը հասնի։

Ընդհանրապէս երեք տեսակի աղքատ ենք ճանաչում մեզ՝ անգործ, հիւանդ և ծեր։ Այդ երեք դրութիւնները որոշելու են Բո-րեգործական ընկերութեան վերաբերմունքը օգնութեան դիմող չքաւորին։ Այն ինչ Ար-մենակում այդ երեքի ձեռքն էլ փող են տա-լիս ու ուղղ անում գլխներից։

Բարեգործական ընկերութեան գրասենակը իր տեսակի բերու է լինելու, ուր ոչ միայն փող, զգեստ են բաժանում, այլ աշխատանք առաջարկում, խորհուրդներ տալիս... Ո՞ր է Արմենակի ընկերութեան գրասե-նակը, նա ամբողջված է մի փոքր արկղի մէջ, որ ամիսներ, տարիներ չարժեանակ ան-չարժ ու զոց ընկած է ուսումնարանի մի ան-կիւնտում։ Ինչո՞ւ ու կրակ Բարեգործական ընկերութիւն, որին դեռ իրան է պէտք բարե-գործել...

Վ. Բարիեան

ՆԱՄՍԱՅ ԻՐՎՈՒՍՍԿԻՑ

Նոյեմբերի 20-ին
Այսօր կրկին վերադարձայ Իրկուտակ՝ Արեք-

իւր դէպքը ձեռքերի մէջ թագաբեց, նրա աչ-քերը արտատուէրով լցվեցան, զգացմունքները խեղդում էին նրան։ Անմիջապէս վեր կացաւ նա և սկսեց սենեակում քայլել։ Բայց սենեակի օդը խեղդել էր նրա համար, նա բաց արաւ պատուհանը և դուրսը դուրս հանեց։ Դրսի գոլ օդը մի փոքր թարմացրեց նրան ճնշող զեպքից։

Ատոմեանք սկսեց նորից քայլել սենեակում։ Նա չէր հանգստանում, նրա սիրտը յուզվել էր, հոգեկան աշխարհը պեկոնկել էր։

—Օ, եթէ մարդիկ երբեմն-երբեմն թողնէին, որ իրանց սրտերը ազատ խօսէին—մտածում էր Ատոմեանք,— և եթէ մենք չը ճանչինք մեր սիրտը, մեր խեղճը... որքան շատ բան պէտք է նրանք մեզ ասէին եւ ո՞վ պէտք է համար-ձակվի այդ արդարացի ձայների դէմ։ Ինչ բան ասելու Բայց մենք խեղդում, սպասում ենք նրանք մեր մէջ։ Չէ որ նրանք մեզ նեղութիւն են տալիս, մեր հոգեկան խաղաղութիւնը ան-հանգստացնում, խաղաղում։ Դուրսը մենք ամեն մի ճնշվածի պաշտպան ենք մեզ ցոյց տալիս, իսկ իրօք՝ որքան իրաւացի ձայներ ենք ներսը ճնշում։

«Ապա ինչով պէտք է բացատրել այն հան-գամանքը, որ մեր մէջ այնչափ քիչ արձագանք է գտնում, երբ մեր շուրջ կորիքներով լին է կարիքներ, որոնց իրագործումը մեզ, ինտե-լիգենտ անուանալովներին է վերապահված։ Ո՞վ պէտք է աշխատի դաւաններում ընթացանու-թիւն տարածելու համար, ով պէտք է աշ-խատի... Բայց որ մէկը թելը։ Ի՞նչ է ներկա-յացնում մեր գաւառական կեանքը, նոյն իսկ մեծ քաղաքներին, Բագու... այդ բազմազը-

անդրեան կենտրոնական բանտի տաժանակիւր հայերին հաղորդելուց յետոյ։ Հայ տաժանա-կիւրները 16 հոգի են։ Առաջին անգամը չէ, որ եւ քանտարկեալներին հոգեպէս միխթարում եմ, բայց առաջին անգամն է, որ յանուն բան-տարկեալների նրանց հետ ձայնակից եմ լի-նում։

Բանտարկեալները ինձանից փող, չաքար, թէյ չը պահանջեցին։ Ինչպէս այլ տեղերում, այլ լրագիր, դիրք։ «Տէր-հայր, գոնէ մի աւել լրագր ժամագիրք չը կայ, որ տաք»։ Ընկերս իր Ատոմեանքն ընդ գրագրարանին՝ նուիրեց։ Որքան պարզ, որքան հատարակ խօսքեր—գիրք, լրագիր, մինչև անգամ նրա համար մի եւ նոյն է, թէ ինչ ոճով է գրված։ Կրկնում եմ, բանտարկեալները աղաչում, մինչև ան-գամ ոտներս հանդուրում էին, մի եւ նոյն խօսքերը կրկնելով։ Այն, այդ շատ ընական է, չորս պատերի մէջ օրն ի բուն, ամիսների, տարիների ընթացքում զրկված արեւի լոյսից, շատ հակառակ է, որ բանտարկեալի միակ միխթարութիւնը, հայրն ու մայրը, քոյրն ու եղբայրը, ծանօթ ու ազգականը եւ ամենաախ-րկին լրագիրն է ու դիրքը։

Շնորհիւ բանտային կառավարիչների խելա-ցի կարգադրութեամբ, բոլոր բանտարկեալները՝ նայ, սարթի, պարսիկ, ոտս եւ այլն, իրանը գրեթէ ազատ են զգում։ Ուրիշ բանտերում, օրինակ, Սարատովի, Սամարայի, Տամբուի, ոչ ոք իրաւունք չունի իրար հետ տեսնվելու եւ ժամանակ էլ չը կայ, բոլորը փակված են, իսկ այստեղ, ընդհակառակն, ամենքը ազատ են, միշտ իրար հետ, մի բաժանմունքից միւսը կա-րող են գնալ, միայն ընդհանուր գլխաւոր մուտքն է փակ։

Բանտարկեալները ունեն դպրոց, գրագա-րան, երաժշտական խումբ, երկու հայեր կան երաժշտական խմբում,—մի ախայցիացի և մի քանակիցօնցի։ Բանտայն կից կան եկեղեցի և բանտային հիւրանոց, ուր ընդունվում են պաշտօնական անձինք։ Բացի ուսելիքից ամեն բան ձրի է։ Երանի այն մարդուն, ով այդ հիւ-րանոցին կօչնէ։ Կառավարիչները և բոլոր ծա-ռայողները տաժանակիւրներ են, հիւրանոցն ունի գեղեցիկ բեմ, շուտով սկսվելու են ներ-կայացումներ։ Դերասանները դարձեալ նոյն բանտարկված տաժանակիւրներն են։ Նախ բուն նշանակութեամբ գլխաւոր կառավարիչը մարդասէր է, այս ամենը նա է ստեղծել Բանտը Իրկուտակից 70 վերստ հեռու է. 55 վերստ չղեկաւորով, մնացածը սայլով։ Ծանա-պար... Ատոմեան ձեռու տանի, մանաւանդ ձեռքը։ Մնացում է երեք ձեռով լծած կտուքը ձորերի միջով, չըլայապատած կուսական խիտ անտառներով, ամեն բան ծածկված է ձիւնի սաւանով, ձայն, ծպտուն ամենեւին, միայն ցուրտ ու ցուրտ երկեղալի է անցնել եւ որ-քան զոհեր են պատանուէր Գիւղի կառավա-րիչը ինձ չը թողեց, որ ժամի 5-ին ճանա-պարհ ընկնեմ։ Անա թէ ինչու, մի քանի տարի բանտում մնալուց յետոյ՝ ազատվում է մեղա-

խան ամենի միշտպը, որ ազանհար կուլ է տալիս անմիւթ թարմ ոչմեր...

«Ո՞ր պէտք է որոնել մեր անտարբերու-թեան, հասարակական անգործունէութեան պատճառները։

«Միթէ իրական կեանքը յիւրախ այդչափ շուտ կրանում է մեզ։

«Ո՞չ են չեմ կարծում։ Մենք կարող ենք, եթէ ուզենանք, այդ կրանվելու առաջն ստնկը։

«Մենք մեր ներսը չենք մշակում, ինչպէս պէտք է կարողանանք դուրսը մշակել։ Ուսանող-ընթեան ընթացքում մենք մեր ներքին բա-րեկրթութեան մասին չենք մտածում կամ քի-նք մտածում, մեր հոգին սիրտը, միտքը չենք զարգացնում, մենք չենք պատրաստվում մեր իդէալների համար գոհաբերութիւններ անելու։

«Այդ պատճառով անընդունակ ենք դառնում իրական կեանքում կուլտուրական ոյժերի դեր կատարելու, այդ պատճառով կեանքը կրանում է մեզ շուտով և մեր լաւագոյն ձգտումները ցրել տալիս, ոչնչացնում առօրեայ հոգեբեր մէջ։

«Առաջ պէտք է մենք մեր ներսում կուլ-տուրական նուաճումներ կատարենք և ապա միայն կը կարողանանք դուրսը գործ կատա-րել»։

Այդպէս էր համոզված Ատոմեանքը։ Նա դեռ չարժեանակում էր երկար մտածել անհեակում քայլերով։ Իսկ զուրբը արդէն սկսում էր կամաց-կա-մաց լուսանար։

Վանէս
Դ ար մ շ տ ա դ

բուժում, Մեծ-Իշխան Պետր Նիկոլայիչի և Մեծ-Իշխանուհի Միլիցա Նիկոլայիչի ներկայությամբ, Նիկոլայ կախողուցող օժեց Ալեքսանդր-Նևսկի նոր տաճարը:

ԱՍԽԱԲԱՐ: «Закаспийское Общество» լրագրին հարգողում են, որ ղեկավարների 3-ի երկրաչարքը Անդրկասպյան շրջանի է բացի բազմաթիվ նաև կայարանի բոլոր շինությունները: Երկաթուղային դիմը մեղմանում-Անդրկասպյան կայարանների մեջ նշանակող չափով նախատեսված է: Մեղման կայարանում նախատեսված է ջրաջուկ և քիմիկատներ: Այդ կայարանների միջև երկաթուղային ժամանակակարգային դադարեցրած է: Երկի Ասիաբազորից ճանապարհ ընկած դեպի Անդրկասպյան ճանապարհի կառավարիչը, առաջ-բժիշկը և զինուորական մինիստրության ներկայացուցիչները:

ՀՌՕՄ: Պատգամաւորների ժողովում Պրի-նտաի հարգողաց, թէ Իտալիայի պահանջները այն վեճաների մասին, որ կրել են իտալացիները վեճեցուցական յեղափոխություններից, հաւասար է 2,800,000 յոլլիանդսի: Նա առաջարկեց Բերլին և Լոնդոնի կարիքներին միանալ նրանց ձեռնարկած միջոցներին: Առաջարկությունը ընդունված է բարեկամաբար:

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԲԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆՆԱՆ
ԻՍՍՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼՆԱՆ

Յ Ա Յ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ն Ե Ր

Վ Ա Տ Ա Ռ Վ Ո Ւ Մ Է Մ Ե Ղ Ր

Ա. ՄԻԹԱՐԵԱՆԻ ՄԵՂՈՒԱՆՈՑԻՑ.
Ցուցադր—40 կօպ. պուգր—14 բուբլի
Կանոնիկի պերեուդի, տուն 2 խալովի,
№ 2 (Բաղրոյնի պատի ետևում):
Առ. ժ. 10—1. Երեկ, ժ. 5—7:

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Ց ԳՐ. ԻՎ. ՏԵՐ-ԳՐԻԳՈՐԵԱՆՑ

ներքին և երկամների հիմնություններին Ընդունում է առևտուհան 10-ից մինչև 11-ը և 5-ից մինչև 7 ժամ երեկոյան Միխայլովսկի պրոսպեկտ 154: Տէլեֆոն 825: 2—30

Ց Խ Ի Ն Վ Ա Լ Ց Ի Ն Ե Ր Ի Օ Գ Տ Ի Ն
Նուիրատուություններ հաւաքող կոմիտեայը հրատարակությունը չունենալով իր սուղ միջոցներով բաւարարություն տալու դժբաղդ հրկիզեաների կարիքներին, որոնց թշուառություն աւելի եւս սաստկանում է ձմեռայ վրա հասնելով, մտադիր է սարքել Թիֆլիսում 1903 թվականի յունվարի 12-ին ԱՄԵՐԻԿԱԿԱՆ ԲԱՉԱՐ կոնցերտային բաժանմունքով: Այն անձինք, որոնք կամենում են օգնություն հասնել փողով կամ երերով այդ բազարը կազմելու համար, թող բարեհաճեն ուղարկել իրանց նուէրները հետեւեալ անձերին,—երեկոյթի կազմակերպող իշխանուհի Մ. Թուսանեանին, Բարեատիսակայա փող. № 8, կամիտեի անդամ Ա. Շարեյիսին (Փոլովսկի պրոսպ., տ. Կորթանսկու), «Новое Общество», և «Тифлисский Листокъ» լրագիրների խմբագրություններին: 2—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ԲԱՂԱՉԱՑԻՆ ՈՒՊՐԱՎԱՆ
Կարողում է ի տեղեկություն ամենքի, որ ղեկավարների 7-ին, ցերեկայ ժամի 1-ին, նրա ղեկավարանը տեղի կունենայ աճուրդ՝ կապուղով տալու վերայի կամրջի տուրքը 3 տարով: Պայմանագիրը կարելի է տեսնել Ուլարովսկի 4-րդ բաժանմունքում բոլոր լի օրերը, առևտուհան ժամի 9-ից մինչև 3-ը: 2—2

Լոյս տեսան և վաճառվում են
1903 թ. Մ. ՉՐՀԿԵԱՆԻ ՕՐԱՅՈՑՅՆԵՐԸ
Հաղցեն. Թիֆլիս, Մակար Զեչկեան:
3—10

Բ Ժ Ի Շ Կ Լ. ԲԱԼԱՆԹԱՐԵԱՆ
Ընդունում է աչքի հիւանդություն ունեցողներին: Ժամի 11 1/2—1 1/2 առևտուհան և 5 1/2—6 1/2 երեկոյան: Լաբորատորիայա փող., № 11: 6—6

Արտեֆան 8-րդ
ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՈՒՄ
Երկուշաբթի, ղեկավարների 9-ին
Հայոց դրամատիկական ընկերության խումբը կը ներկայացնէ առաջին անգամ

ՄՕՆՆԱ ՎԱՆՆԱ
Դրամա 3 գործ. հեղ. Մ. Մեդեյկինսկի թարգմ. Տ. Յովհաննիսեանի

ՎՈՒՅ ՔԻ ԻՄ ՎԷՉԵՐ
Վոդվիլ 1 գործ. հեղ. Տեր-Գրիգորեանի
Մանակցում է ամբողջ խումբը
Սկիզբն է 8 ժամին
Երկուշաբթի, ղեկավարների 16-ին, ի նպատակ Յ. Արեշեանի կը ներկայացնեն «ՍՈՒՍՐԻ ԿՈՐԻՄԱՆՈՒՄԸ» դրամա 5 գործ. հեղ. Չուգեյրմանի: Բեմխոսք՝ Յ. Արեշեան
1—2

Հ Ր Ա Ի Է Ր
Դեկտեմբերի 8-ին, կիրակի, ու պատարագից յետոյ, ժամի 12 1/2-ին, Չրկիւնեան ու Կարապետ Եկեղեցու մ լինելու է ծխականների ժողով նոր երեցփոխ ընտրելու և Ուսանի խնդրում եմ վերջինեալ եկեղեցու ծխականներին յիշած օրը և ժամին շտրք բերել եկեղեցի՝ ընտրությունը դադարեցնելու մասնակցելու:
Թիֆլիսի հայոց եկեղեցիների գործակալ՝ Գրիգորիս քահ. Երզնկեանց 1—2

ԹԻՖԼԻՍԻ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐԻ ԱՒԱԳՐ ԵՒ ՆՐԱ ՕԳՆԱԿԱՆԸ
խնդրում են Թիֆլիսի պ.պ. վաճառականներին շտրք բերել ընդհանուր ժողովի, որ պէտք է տեղի ունենայ կիրակի, ղեկավարների 15-ին, առևտուհան 11 ժամին, վաճառականների աւագի ղեկավարները: (Սոլոյակ, Լեռնաստիկայա փողոց, № 12): 1—1

Ա Ր Տ Ի Ս Տ Ա Կ Ա Ն Ը Ն Կ Ե Ր Ո Ւ Թ Ե Ա Ն Դ Ա Ն Լ Ի Ճ Ո Ւ Մ
կայանալու է
Թիֆլիսի Հայուհեաց Բարեգործական Ընկերություն
Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս Ը
Թանկագին սիրաբերանով (ընծաներով)
Տոմարի դին է 2 ր. 20 կօպ. Սկիզբն է ժամը 9 1/2-ին երեկոյան: Տոմարները կարելի է ստանալ ընկերության կար ու ձեւի արհեստանոցում:
Մ ա ն օ թ ու թ իւ ն: Ներկայացնելով տոմարը, ստացվում է Իրաւունք սիրաբերան տալու:
(1, 8, 12, 15) 2—4

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ Լ Ա Բ Օ Ր Ա Տ Օ Ր Ի Ա Գ. ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆԻ ԴՕԿՏՐ ՔԻՄԻԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ
Գիմարական անալիզներ (օրակական և ընծական) ամեն տեսակ նիւթերի՝ հանքեր, հանքային ջրեր, գիւղատնտեսական նիւթեր և այլն և այլն:
Տեխնիկական փորձեր և խորհուրդներ:
Դիմել՝ Тифлисе, Кавказская Центральная Лаборатория Доктору химии Г. Пастер-маджиян, Вельяминовская ул., д. Лорисъ-Меликова, № 19. 10—24

Պատիւ ունեմ յայտնելու պ. պ. վաճառականներին, որոնք կը կամենայն գործ ունենալ Վ Ա Ր Շ Ա Վ Ա Յ Ի հետ, որ ես վաղուց արդէն վերադառնալով լինելով վարչապետս, յանձն եմ առնում և կառարում եմ ամենայն տեսակ
ԱՌԵԻՏՐԱԿԱՆ ՅԱՆՉՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Եւ իմ բաղամտայ հետախնայի աստիճանային օգտաւէտ կարող եմ լինել ինձ դիմող վաճառականներին, որոնք խնդրում եմ դիմել ինձ հետեւեալ հասցեով:
ВАРШАВА, Медовая 17, кв. 33. Минасу Яргулову. (Կ. Կ.) 36—50

„Փ. Ն. Փ Ր Ի Դ Օ Ն Ե Ա Ն“
ԿՕՆՃԷՏԻ ԵՒ ՇՕԿՈԼԱԴԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ
Կովկասեան գիւղատնտեսական ցուցահանդէսում մեր պատրասած ապրանքները աբախացան— Կովկասում կոնֆէտի արդիւնաբերութեան
ՄԻԱԿ ՄԵՄ ԱՐԾԱԹԵԱՅ ՄԵԴԱԼԻ
Աւանանագէտ յանձնարարում ենք. ՌԱՀԱԹ-ԼՕՅՈՒՍԻ, Կարամէլ շիֆիլիթեւան և առևտուրային բարձր յատկութեան կարամէլներ մրցեղէնով:
Գործարանում աշխատում են մայրաքաղաքի նշանաւոր վարպետներ:
Պատուէրներով դիմել. Թիֆլիս, Պավլովսկայա փողոց, օտիական տուն Գործարանի կեանքս № 362, գործարանական խանութիւնը № 772: 86—100

1870 թ. 1865 թ. 1860 թ. 1896 թ.

ԿՐԿՆԱԿՕՇԻԿՆԵՐԻ
ՍԻՐՅԻՆՈՒՐԻՆԵ ԻՐԵՂԵՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ
ԱՄԵՆԱԲԱՐՁՐ ՊԱՐԳԵԻ (GRAND-PRIX)
Պարիզի ցուցահանդէսում տրված է Ռուսաստանից ՄիՄԻՍՆ
ՐԷՏԻՆԻ ՄԱՆՈՒՑԱԿՏՈՒՐԱՅԻ ՌՈՒՍ-ԱՄԵՐԻԿԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
Ս. ՊԵՏԵՐՈՒՐԿՈՒՄ
որ հիմնված է 1860 թվականին
Մեղրում են ՐԷՏԻՆԻ ԿՐԿՆԱԿՕՇԻԿՆԵՐԻ ԳՆԻՒՆՈՒՆԱԿՆԵՐ ԳԱՐՁԱՆԻ ԿՐՈՆՆԵՐ ԿԵՆԵՆԱԿ ԿՆԻՔԻ ՎՐԱ

Ստանալով ընկերության հիմնությունը «1860» թվականի և «Ս. ՊԵՏԵՐՈՒՐԿՈՒՄ», խառքի վրա՝ կարմիր եւսմ— կիւնու մէջ (գործարանի կնիքը):
Մ Ե Մ Բ Ա Ն Ա Կ Օ Շ Ի Կ Ն Ե Ր Ե Ա Ն Ս Կ Ա Տ Ա Ր Ո Ւ Մ Է
ՎԷՕՊՈԼԴ ՆԵՅՇԷԼԷՐ առևտրական տունը
Պ. Պետրոպոլով, Մոսկովսկայա, Բրադոյա, Օղեւայա, ՐՕՍՏՈՒՄ ԴՕՆԻ ՎՐԱ Եկամտի բարձրում, Դրուստիսում և կարկովի. Բ.